

Piimaturu olukord piimatootja vaatekohast. EPIKO tegevusest

Märt Riisenberg, Kehtna Mõisa OÜ

Piimaturust

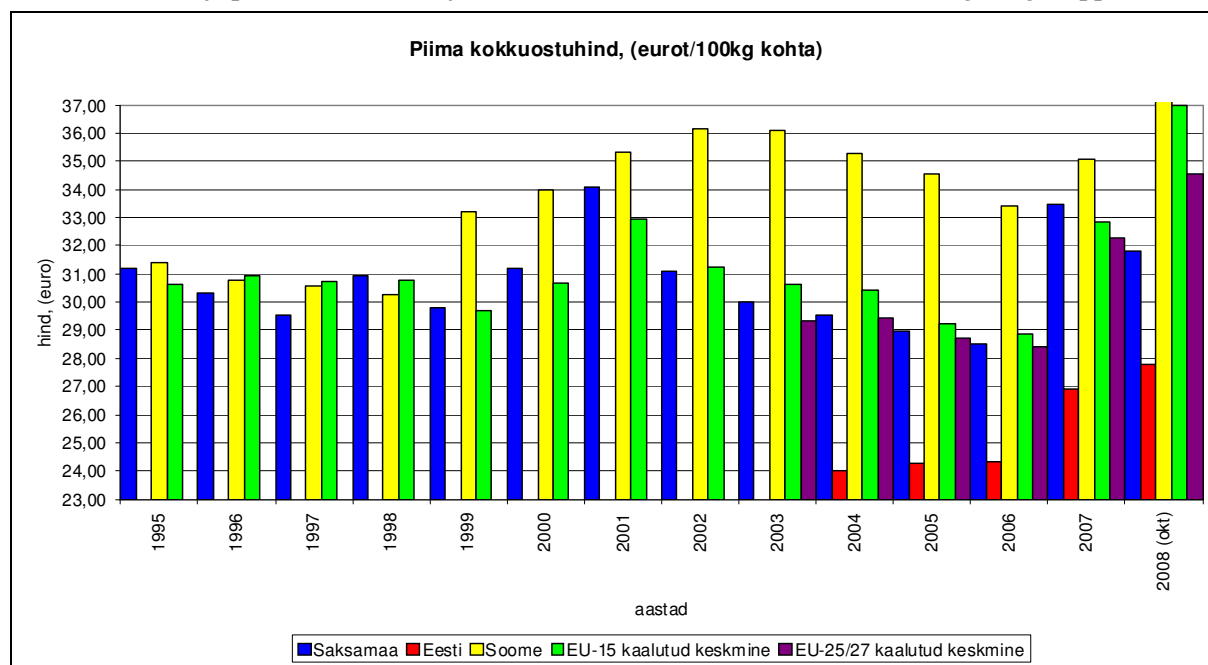
Eestis elab 1,3 miljonit elanikku, kes veneaegseid norme kasutades suudaksid tarbida päevas 1300 tonni piima. Kuid piima sisetarbimine on väiksem, sest palju juuakse ka juuakse limonaadi, karastusjooke, vett jne. Eesti piimatootjatel on vastavalt välja jagatud kvoodile toota 657,3 miljonit kg piima, kuid sellest kogusest toodetakse tegelikult pisut üle 90%. Päevas müüvad põllumehed kuni 1700 tonni piima, millest 40% on üle siseturu vajaduse ning Eesti piima ja piimatooteid on vaja eksportida.

Piima hinnast Eestis ja Euroopa Liidus

2008. aasta Piimafoorumil ei osanud ka kõige pessimistlikum esineja pakkuda, et mõne aja möödudes

langeb piima kokkuostuhind kolme kroonini. Kuid ometi selle aasta suveks nii juhtus. Palju on räägitud väiketootjatele makstavast veelgi madalamast piimahinnast. Pole just euroopalik, et sama kvaliteediga piima eest makstakse väiketootjatele vähem. Arvan, et piima hinna võiks kehtestada meierei õuel ja varumise kulud jääksid müüja kanda. Siis maksab nii suurte kui väikeste piima sama palju ja lõpphinna erinevused piimatootjatele tuleneksid selgelt varumise kuludest.

Põllumajandusministeerium on otsustanud maksta alla 100-pealistele karjadele lisatoetust. Toetamist põhjendati eelkõige piimaturul valitsevate erinevate kokkuostuhindadega. Paraku saab seda toetamist käsitleda ka erinevate piima kokkuostuhindade ehk ebaõiglusega leppimisena.

Allikas: CIRCA, 2009

Alla omahinna piima müümine

Talvel algas piimahinna allamäge liulaskmine, mis pidurdus alles juulikuises suvepäikeses. Oru põhja jõudsimine juulis, esimesed tõusumärgid ilmsesid augustikuus. Septembris-oktoobris tõusis hinnapoiss otsustavalt jalule ning novembris alustas mäkketõusu. Maaülikooli 2008. aasta augusti arvestuste põhjal pole võimalik piima toota alla nelja krooni. Seda arvestust oleme praktikas terve selle aasta jooksul põhjalikult kontrollinud. Kehtna Mõisa OÜ jooksev kahjum 500 lehma kohta on 2 miljonit krooni, Eesti piimatootjate kogukahjum on hinnanguliselt 300 kuni 600 miljonit krooni, võib-olla ka rohkem. Ja seda olukorras, kus palkasid on vähendatud kuni 30%, piiratud on kõiki jooksvaid kulutusi ning peatatud on investeerimine.

Piimatoodete hinna jaotumisest tootja-töötaja-kaupmees

Igavene vaidluse teema on tarbijalt saadava tulu jaotumine kaupmeeste, meierite ja piimatootjate vahel. Majandussurutises räägiti mõistest solidaarsus. Piimandussektoris pole solidaarsusest juttugi. Piima hinna langust põhjendati piimatootjale sellega, et kaupmees ei saa kasumita müüa ning piimatööstus peab vähemalt nullis olema, sest muidu ei saa faktooringulaenu ja siis omakorda ei saa maksta piimaraha. Otseloomulikult peab sektoris tekkinud raskuse oma õlgadele võtma piimatootja ja täpselt nii ka läks.

EPKK piimainfos avaldatud andmetest selgub, et 2,5% piima jaehind on 28% kõrgem kui meiereist väljamüügihind, või jaehind on 37% kõrgem tööstuse

väljamüügi hinnast ja kohaliku juustu hinnale lisandus 64%. Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel piimatööstuste kasum kasvas esimesel poolaastal võrreldes 2008. aastaga 20 miljonit krooni ulatudes 134 miljoni kroonini. Kasum saavutati toorpiima eest kolmandiku võrra vähem makstes (BNS 31.10.09). Siia loetelusse saab lisada piimatootjate poolemiljardilise megakahjumi.

Piimasõjast

2009. aasta jaanuaris alanud piimasõda kulmineerus septembris. Kaubandus pidas joogipiima sobivaks kaubaartikliks, mille hinna üksteise võidu langetamisega kliente hullutada. Paraku oli kilepiima hinnalangus alati argumendiks piimatootjale madalama hinna maksmiseks. Alles piimasõja lõppfaasis, kui sõnnikukoorem poe ette sõidutati, väitsid kaupmehed nagu ühest suust, et piimasõda peetakse kaupmeeste endi kasumi arvelt. Kahju, et seda juba talvel ei tehtud - siis oleks piimatootja kahjum väiksem olnud...

Eesti Piim

Augustikuus kui piimasõda hoogustus, tekkis TÜ EPIKO ja AS Tere ühisprojektina kaubamärk Eesti Piim. Eesti Piim on 2,5%-line kilepakis piim. Eesti Piim tuli poodi müügile hinnaga 7,50 kr/l, mis oli tunduvalt kallim sõdivatest piimadest. Eesti Piima pakk on kujundatud rahvusvärvides EPIKO ja Tere logodega ning seda ostes toetatakse Eesti põllumeest. AS Tere maksab iga müüdü piimapaki eest ühe krooni EPIKOle. Eesti Piim võitis kohe ostjate poolehoidu ning enamus kaubakette on Eesti Piima müügile võtnud. Eesti Piima müüdi septembris ja oktoobris kokku üle 100 tuhande paki. EPIKOle makstud boonuskroonide eest sai 125 000 krooni toetust TÜ Hiiumaa Meierei.

Pangad seljaga piimatootja poole

Piimahinna langus vallandas ka pankade külma sõja piimatootjate vastu. Laenu ei anta, olemasolevad laenu küsitakse kiirendatud korras tagasi ning PRIAst makstavaid põllumeeste toetusi soovitakse otse

pankade kontodele. Valitseb täielik usalduskriis, mille põhjuseks on pikalt kestnud madal ja tootmishinnast väiksem piima kokkuostuhind. Selle kõige tulemusena on peatunud arenguline tegevus - ehitused seisavad, traktorite ja seadmete müüjad imevad käppa, investeringutoetusi pole võimalik kasutada ning 80 000 töötutearmee saab lisa.

Piimatootmise vähenemisest

Muutused piimakarjades ja tootmises

	2008	2009	muutus arv	%
Karjade arv 9 kuud	1 125	1 001	-124	-11
Piimakvoodi omanikke	1 276	1 147	-129	-10
Piimalehmade arv (seis 30.09.09)	102 219	97 567	-4 652	-4,6
Piimaveiste arv (seis 30.09.09)	214 869	205 606	-9 236	-4,3
Lehmade arv jkk-s 9 kuud	92 429	89 429	-3 000	-3,2
Otseturustuskvoodi täitmine 6 kuud (t)	314 880	305 698	-9 182	-2,9
Toodang lehma kohta 9 kuud (kg)	5 589	5 637	48	0,9

Allikas : PRIA, JKK 02.november 2009.a.

Investeeringute vajadus ja võimalused, põllumajandussektori seis

Maaülikooli prognoosi kohaselt tuleb EL riikide keskmisele tehnilisele tasemele järelejäõudmiseks 2006-2013 investeerida kokku ca 20 miljardit krooni ehk investeeringute koguvajadus oleks u 3,1 miljardit krooni aastas. Loomakasvatushoonete moderniseerimiseks on võimalik saada investeeringutoetust (MAK 2007-2013, meetmed 1.4.1 1.4.2 ja 1.4.3) kokku 2,97 miljardit krooni. Koos omafinantseeringuga on planeeritud investeeringute mahuks 6,12 miljardit krooni. Seega investeeritakse seitsme aasta jooksul (koos omafinantseeringuga) 875 miljonit krooni aastas, mis moodustab 28% hinnangulisest vajadusest.

Statistikaameti lühiajastatistika andmetel oli põllumajandussektori kahjumiks 2007. aastal 161,5 miljonit krooni, 2008. aastal 911,6 miljonit krooni ning 2009. aasta kogukahjum võib hinnanguliselt ületada miljardi krooni piiri (2009. a I poolaasta kogukahjum küündib 791 miljoni kroonini). Koos toetustega kujunes põllumajandusettevõtete 2007. aasta puhaskasumiks 1,19 miljardit krooni, hilisemate aastate andmed pole veel kättesaadavad.

Kuid võrreldes 2007. aastaga on lisaks turuhindade langusele oluliselt vähenenud siseriiklikud täiendavad otsemaksed (*top-up*): 2009. aasta lisamakseid vähendati 47% ehk 335 miljoni krooni võrra. 2010. aasta riigieelarvesse on kavandatud siseriikliku täiendava otsetoetuse maksmiseks 520 miljonit krooni ehk 65,7% võimalikust maksimaalmäärast (791 miljonit kr). Kokku on perioodil 2004-2009 põllumeestel jäänud saamata siseriiklikku toetust umbes 780 miljonit krooni (välja arvatud 2010. aasta).

Kes on Eesti piimatootja konkurent?

Eestis on tuhat piimatootjat ja paarkümmend piima käitlevat ettevõtet. Nende toodangu osakaal Euroopa Liidu ühisest turust on 0,45%. Eesti piimatootjad pole omavahel konkurendid, isegi siis kui neid oleks vaid kakssada. Eesti piimatootjate konkurente tuleb otsida Eesti riigipiirist kaugemalt. Nendeks on Soome, Rootsi, Läti, Leedu, Poola, Saksa, Hollandi, Prantsusmaa jt tootjad. Enamusega nendest konkureerime krooniliselt madalamate piima kokkuostuhindade ning väiksemate toetustega.

Eesti piimatootjate ühendus – tulundusühistu EPIKO

Eeltoodu valguses on mõistetav, miks piimatootjad on otsustanud käivitada üleriikliku ühistegevuse. Oleme selles osas võrreldes toimivate ühistutega (nagu näiteks Valio, Arla, Campina) ajast tublisti maha jäänud. Eesti piimatootjate eesmärgiks on efektiivsemalt majandada ja olla konkurentsivõimelisem. Ühistu eesmärgiks on piimatootjate majandustegevuse toetamine ühistegevuse ja teenuste osutamise kaudu, kusjuures põhiliseks tegevuseks on toorpiima kokkuost, selle väärindamine ja vastavate saaduste turustamine.

11. augustil 2008 oli Tartus Eesti Piimatootjate Koostöökoja asutamiskoosolek. Järgnenud aruteludel otsustasid piimatootjad ühendada oma tegeliku jõu, st piima. Piima otsustati müüa läbi katusorganisatsiooni, milleks kujunes EPIKO. TÜ EPIKO asutati 21. novembril 2008. Asutajaliikmeteks olid TÜ Eestimaa Piimatootjate Ühistu, TÜ Jõgevamaa Põllumajandustootjate Liit, TÜ Rakvere Piimaühistu, AS Metsaküla Piim, MTÜ Ühispiim. Täna on TÜ EPIKO liikmeid kokku 14 (sh ühistud ja ettevõtted), kes toodavad kokku üle 60% Eesti piimast. Täna on AS Terega jõudnud esimese müügilepinguni, mis käivitus 1. septembrist 2009. EPIKOle müüvad piima Eestimaa Piimatootjate Ühistu, Rakvere Piimaühistu ja AS Metsaküla Piim, kokku umbes **120 tonni päevas**. Põhimõtteline kokkulepe ühislepingu sõlmimiseks on saavutatud ka aktsiaseltsiga Maag. Täpsemad kokkulepped saavutame loodetavasti juba novembrikuu jooksul.

Vaatamata edusammudele EPIKO tegevuses, on arenguruumi küllaga. Ootame nii liikmete kui ka ühistegevusest kõrvalseisjate aktiivsemat kaasalöömist

ning arusaamist. EPIKO pole mingi valmis asi, millega liitumist ei peaks vaagima omakasu alusel, vaid arenev struktuur, mida loob ning toodab iga liige ise. On väga kahetsusväärne, kui kehval ajal võetakse aktiivselt ja emotsionaalset sõna ning tehakse ettepanekuid koostööks. Kuid samas unustatakse ära, et koostööd tuleb omavahel teha, seda ei tee keegi kolmas meie eest. Ikka prevaleerib suhtumine, et „keegi kuskil segab ja keegi ei saa kellegagi läbi“ jne. Tuleb aru saada, et EPIKO ei ole „üks paljudest ühistutest“, see on jõud, mis *de jure* ühendab üle 60% piimast! Tuleb jõuda vaid selle jõu ühemõttelise juhtimiseni.

EPIKOga koostöö on kasulik ka tööstustele. Tekib selge suhe ja kindlatel alustel toorme tarnimine, kaduma peaks nn tarnijate „ütleöömine“. See on pikaajalise stabiilsuse huvides vajalik mõlemale osapoolle.

EPIKO oluliseks eesmärgiks piima koondamise kõrval jääb oma tööstus. Püüame isekeskis selgusele jõuda, kas osta toimiv tööstus või rajada uus. Üks korralik kaasaegne piimatööstus tootmismahuga 1000 t ööpäevas, maksab hinnanguliselt 90-100 miljonit eurot. Lisandusid kulud turule tulekuks. Jääb küsimus, kust leida selleks raha?

Paneme rahad kokku

Eeldades, et perioodil 2010-2012 säilib 520 miljoni lisatoetuse tase (2012 maksimaalne lubatud *top-up* on umbes 570 miljonit kr), siis piimakvooditoetus oleks ca 26 senti/kg. 2008. aastal toetatud piimakvoodi maht oli 629 tuhat tonni. Arvestades lehmade arvu vähenemist, kujuneb täidetud kvoodimahuks 620 tuhat tonni. Seega võiks arvestada keskmiseks aastaseks toetusmahuks 161 miljonit krooni. 100 lehmast suuremaid karjasid on kokku 208, mis moodustavad kogu karjade arvust 19,5%. Üle 100-pealistes karjades on kokku 70978 piimalehma ehk 79,4% (JKK 30.10.2009). Sisuliselt saavad 200 karja omanikud 80% toetusest ehk 128 miljonit krooni. Kas nende karjade omanikud suudaksid ühistööstuse rajamise osas kokku leppida? Ilmselt pole vaja kohe nii suurt raha (sissemakset), ning lõppude lõpuks on võimalik saada ka maaelu arengukavast toetust 20-30 miljonit krooni. Kogu ülejääva investeringu maht tuleb planeerida kuni 2013 makstavatest kvooditoetusest, edaspidi EL poolse otsetoetusmahu kasvust ning tehase tootmisefektiivsusest tuleneva kasumi arvelt.

Kokkuvõtteks

Piimahinna kriis hakkab mööduma. Kriis oli ilmselt lühike selleks, et enamus piimatootjaid jõuaksid vajaduseni teha sisulist koostööd, et ellu jääda. Loodan, et koostöövalmis piimatootjate arv on selle kriisiga suurenenud. Tarmukamad teist mõistavad, et järgmisse langusse on otstarbekas siseneda tugevamalt! Eestimaa piimatootjad ÜHINEGE EPIKOsse! Koostöö tegemine maksab vähe, võita võime sellest palju!